

Katarína Belanová

VIACÚROVNŇOVÉ ROZHODOVANIE V OCHRANE ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA

***Abstract:** The ongoing processes of globalisation and European integration have shifted authority away from the national state up to the European level and down to sub-national levels, with an increasing role of non-state actors. Governance becomes organised through multiple jurisdictions and can no longer be understood as a central state monopoly. This poses a challenging question as to how traditional institutional systems concentrated around a central state can adapt to new roles, where direct control over decision making is shrinking but demand for co-ordination of the complex social arena is expanding. Key issues here relate to ensuring democratic decision making in the process of transformation from traditional governments to governance.*

***Keywords:** globalisation, environmental policy, governance.*

JEL: Q 56, Q 48

Úvod

Globalizácia, najmä globálnych ekonomických záujmov, vo veľkej miere ovplyvnila „Europeanizáciu“¹ environmentálnej politiky a posunula tvorbu rozhodnutí od riadenia k spravovaniu.

Zatiaľ čo riadenie (vláda) sa spája s aktivitami podporovanými formálnymi inštitúciami a autoritami, správa (spravovanie) sa týka väčších sociálnych procesov a funkcií vrátane neformálnych a formálnych inštitúcií a mnohých účastníkov. [1] Podľa inej definície sa riadenie vzťahuje na formálne procesy politickej kontroly na ústrednom regionálnom, resp. miestnom stupni a spravovanie na koordináciu sociálnych vzťahov za neprítomnosti zjednocujúcej authority.^{2 3} [2]

¹Europeanizácia je termín používaný predovšetkým na opis toho, aký vplyv má európska integrácia na politiky členských štátov.

²Podľa definície EÚ spravovanie (governance) znamená pravidlá, procesy a správanie, ktoré ovplyvňujú riadenie na Európskom stupni, najmä pokiaľ ide o otvorenosť, participáciu, zodpovednosť, efektívnosť a súdržnosť (EK, 2001).

³V množstve jazykov strednej a východnej Európy neexistuje pojem spravovanie (governance), keďže riadiace procesy v socializme boli vykonávané predovšetkým centralizovanými vládami (governments).

Spravovanie zahŕňa účasť rozličných účastníkov, ktorí sú nezávislí od centrálnej moci a pôsobia na rozličných úrovniach tvorby rozhodnutí.[3]

Multinacionálne spoločnosti zvýšili svoje pôsobenie v regionálnych klastreroch a globálnych alianciách. Príkladom kooperatívnej platformy environmentálne iniciatívnych spoločností je *Svetový obchodný výbor pre udržateľný rozvoj* (World Business Council for Sustainable Development – WBCSD). Miestne mimovládne organizácie, ako odpoveď na presun regulačnej moci z lokálnych a národných stupňov na nadnárodné (ako je napr. EÚ), tiež spájajú sily na medzinárodnej úrovni, ako napr. *Európsky environmentálny úrad* (European Environmental Bureau – EEB). Iné mimovládne organizácie, napr. *Svetový fond na ochranu prírody* (World Wildlife Fund – WWF) sa sústreďujú na globálne environmentálne problémy, a to aj v prípade, ak zahŕňajú miestne pôsobenie. Správanie jednotlivých občanov je citlivé na globálne vplyvy. Aj oni sa viac organizujú v globálnom rámci, niekedy len pre neopakovateľné udalosti. Tieto či už dočasné, resp. štruktúrovanejšie občianske siete sa tvoria pomocou internetu a priťahujú obrovskú pozornosť médií. Negatívna publicita a bojkoty spôsobené (vnímanými) lokálnymi environmentálne chybnými krokmi majú potenciál negatívne ovplyvniť globálny spoločenský obraz a trhovú výkonnosť multinacionálnych spoločností.

Môžeme teda konštatovať, že prebiehajúci proces globalizácie a Európskej integrácie posunul moc od národných štátov smerom hore na Európsku úroveň a dole na regionálne (resp. miestne) úrovne, s rastúcim významom neštátnych účastníkov. Spravovanie sa stáva organizovaným cez mnohé jurisdikcie a už nemôže byť chápané ako centrálny štátny monopol.⁴

Tu vzniká otázka, ako sa národné vlády vysporiadajú s požiadavkou prevziať na seba k doterajším tradičným úlohám novú *participačnú úlohu* (networking role) regulátorov a dozorcov. Je veľké množstvo formálnych a neformálnych sietí, v ktorých vlády hľadajú spojenia pre ich špecifické záujmy a vynakladajú úsilie v mocenských centrách nadnárodných organizácií, ako napr. EÚ a Spojené národy (United Nations – UN).

Okrem politických interakcií v klasickejších „verejnosť – verejnosť“ politických sieťach vlády viac participujú vo verejno–súkromných sieťach pre výmenu informácií, spoločne používajú zariadenia a riadia projekty alebo regióny. Takéto platformy pre vlády, spoločnosti a mimovládne organizácie môžu byť účinné, ak budú splnené niektoré podmienky na spoluprácu vrátane očakávaných úžitkov všetkých zúčastne-

⁴*Nové spravovanie* (new governance) v EÚ môže byť charakterizované 4 základnými črtami:

1. tvorba rozhodnutí je charakteristická vyššou účasťou neštátnych účastníkov na všetkých úrovniach;
2. existencia viacerých úrovní zvyšuje komplexnosť a dynamiku účastníkov a vyžaduje si súčinnosť štýlov 3. riadenia;
3. úloha štátu sa mení z pozície regulátora na strategického plánovača a koordinátora záujmov a authority;
4. objavuje sa problém legitímnosti nových účastníkov spravovania, čo je spojené s potrebou hľadať nové formy demokratickej zodpovednosti.

ných strán, ak bude vôľa realizovať spoločné ciele a pripravenosť mať individuálne zdroje kolektívne prístupné.

Zvyšujúci sa počet národných a nadnárodných smerníc, dohovorov a podobných opatrení ukladajú čoraz viac povinností jednotlivým štátom, čím obmedzujú ich suverenitu. Okrem toho, keďže do konzultácií a rozhodovania je zahrnutých stále viac štátov a neštátnych účastníkov, vplyv malých a stredne veľkých individuálnych štátov na rozvoj medzinárodnej politiky sa znižuje. Z tohto dôvodu sú pre zvýšenie účinku iniciatív proaktívnych vlád potrebné nové stratégie zahŕňajúce prioritizáciu a spájanie problematik, vytváranie koalícií s inými vládami, domácu prípravu balíka dohôd s ďalšími ministerstvami a investovanie do vedeckého výskumu. Zlučiteľnosť hospodárstva a životného prostredia a možné kompromisy by sa mali vopred analyzovať a v ekonomicky riadených medzinárodných alebo nadnárodných rokovaníach by sa mala docieľiť dostatočne nezávislá pozícia environmentálnych záujmov.

Vlády tiež môžu vyvíjať spoločné iniciatívy s podobne zmýšľajúcimi národmi a globálnymi spoločnosťami. Takéto iniciatívy môžu zahŕňať dohody o udržateľnejšom výkone v kombinácii so zárukami na exportné úvery, spolufinancovaním a eko značením.

Vyrovňovanie sa so zníženou suverenitou

Globalizáciou narušená národná voľnosť vedie k viacerým zmenám v národných environmentálnych politikách.

Ako sme už uviedli, rozvoj medzinárodných a nadnárodných politik posunul štáty do pozície uskutočňovateľov medzinárodných príkazov. Upúšťa sa od národných nástrojov (ako napríklad príkazovo-riadiacich opatrení a daní) a pozornosť sa sústreďuje na regionálne alebo globálne opatrenia (ako sú smernice EÚ, resp. pokyny OECD) s cieľom – okrem iného – zvýšiť prehľadnosť a sledovateľnosť. Národné authority sa preto *presúvajú z riadiacej do informačnej role*. To si vyžaduje:

- zvýšiť prehľadnosť zjednodušením ohlasovacích povinností miestnych vládných orgánov a obchodných organizácií, keďže nadnárodné vládne orgány budú monitorovať výskyt nezrovnalostí a ohlasované výsledky môžu vytvoriť nové alebo zmenené povinnosti;
 - zlepšovať sledovateľnosť prijímaním a posilňovaním štandardov pre environmentálne vhodné správanie a vývojom nových nástrojov, ktoré sú flexibilné a nákladovo efektívne;
 - zlepšiť operačnú schopnosť národných a miestnych vládných orgánov pri implementácii národných záväzkov;
- vytvárať národné mechanizmy na prevenciu sankcií z nedodržania, ktorými môžu byť krajiny pokutované (napr. umiestnenie uzáverov na emisie oxidu uhličitého v domácom priemysle).

Po tom, čo národné štáty skúsili dozor vyšších autorít a hrozbu možných sankcií, môžu sa pripraviť na nadnárodný dozor nad implementáciou medzinárodných príkazov nadstavením svojich ambiciózných úrovní pod tie, o ktoré by sa inak usilovali.

Národné environmentálne authority môžu konať proti tlakom za konzervatívnejší prístup tým, že sú citlivejšie k vedomostiam poskytovaným progresívnymi kolegami z iných krajín a výmenou informácií o prístupnosti nákladovo efektívnych riešení, ktoré ukazujú uskutočniteľnosť ambiciózných cieľov (ako je *európska metóda otvorenej koordinácie* – the EU's open method of coordination).

Ďalšou zmenou je *podpora sebaapresadzujúceho sa mechanizmu*. Veľa medzinárodných dohôd nie je dodržiavaných z dôvodu, že zahrnutí aktéri alebo sledované ciele nie sú vhodným stimulom. Toto platí predovšetkým o globálnych verejných a spoločných environmentálnych zdrojoch. Za neprítomnosti efektívnej globálnej vlády si vlády môžu nájsť sebaapresadzujúce sa mechanizmy. Trhové sily môžu byť niekedy usporiadané spôsobmi, ktoré podporujú environmentálne vhodné riešenia, napr. eko- značenie. Ak to tak nie je, medzinárodné dohody by sa mali chápať tak, že účasť je vo vlastnom záujme národa, napríklad preto, lebo participácia poskytuje prístup k obmedzeným zdrojom. Ak sa verejné statky môžu zmeniť na navzájom prospešné statky, ktoré sú nevylúčiteľné povahou a prístupné len účastníkom, problémy spoločných postupov sa môžu redukovat' alebo dokonca vyriešiť. Ďalej môžu uplatniť nástroje, ktoré sú aplikovateľné vnútroštátne aj medzinárodne a ktoré berú do úvahy nákladovo efektívne riešenia pri dosiahnutí ambiciózných environmentálnych cieľov, napríklad prostredníctvom medzinárodne obchodovateľných povolení alebo regionálnych dohôd.

Ako ďalšiu zmenu môžeme uviesť *potrebu zlepšiť komunikáciu s občanmi*. Rozširovaním fyzickej alebo psychickej vzdialenosti medzi tvorcami nadnárodných politík a tými, ktorých sa ich pôsobenie týka, môžu národné vlády stratiť legitimitu k vlastným občanom. Uskutočňovanie medzinárodných dohôd môže zahŕňať prijímanie kompromisov a vzdanie sa národných alebo lokálnych politických priorít, čo môže zvýšiť všeobecné pocity nespokojnosti. Indikátorom tohto fenoménu je nízky stupeň dôvery občanov k vláde a k nadnárodným administratívnym orgánom. V skutočnosti mnohí občania cítia, že vládne environmentálne politiky sa nehodia k ich životným štýlom. I keď by sme mohli nájsť dobré dôvody na upretie suverenity občanov – konzumentov, národné vlády by sa mali snažiť o aktívnejšiu komunikáciu nadnárodných rozhodnutí so svojimi občanmi a vyjadrenie jedinečných preferencií miestnych alebo národných volebných okresov na medzinárodnom stupni. Aby občania boli informovaní o podstate a forme nadnárodných alebo medzinárodných politík, národných ambícií a miestnych ohlasov, môžu sa na podporu komunikácie využiť efektívne technológie, ako internet.

Kompenzovanie globalizácie a národnej environmentálnej politiky

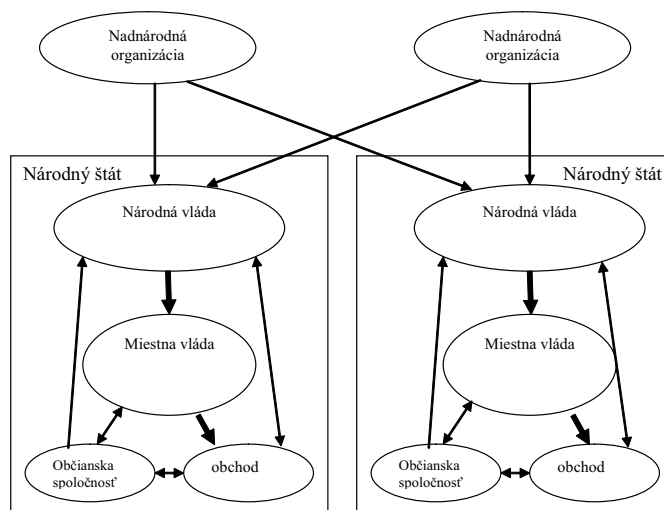
V tejto časti sa pokúsime graficky prezentovať vzájomné prepojenia medzi globalizáciou a národnými environmentálnymi politikami. Obrázok č. 1 demonštruje situáciu, keď národné štáty sú relatívne autonómne. Národná vláda pôsobí na vrchu regulačnej hierarchie. Má veľký stupeň voľnosti pri vývoji národnej environmentálnej politiky, ktorá je často posilňovaná legislatívnou a ďalšími formami regulácie,

ako sú napríklad dobrovoľné dohody. Tieto politiky sa potom implementujú lokálnymi orgánmi, ktoré vydávajú a kontrolujú environmentálne licencie miestnym spoločnostiam. Občianska spoločnosť, často organizovaná prostredníctvom miestnych mimovládnych organizácií, vynakladá morálny tlak na miestne a národné vlády prostredníctvom voličov a ekonomický vplyv na miestne spoločnosti prostredníctvom zákazníkov a konzumentov. Obchodné spoločnosti interpelujú u národnej vlády s cieľom vyhnúť sa príliš prísny alebo nákladným opatreniam. I keď existujú nadnárodné organizácie, ako napr. UN, ich vplyv je pomerne obmedzený. V tejto situácii prirodzený dominantný vplyv (prezentovaný hrubou čiarou) vedie od národnej vlády cez miestne vlády smerom k obchodu: predstavitelia verejnosti zväčša prijímajú príkazovo-riadiace opatrenia pre obchod. Ťažisko je predovšetkým na lokálnych environmentálnych problémoch na základe miestnej nákladovo-úžitkovej analýzy, keďže tieto môžu byť určené kompetentným predstaviteľom, cezhraničné environmentálne otázky sa zväčša považujú za samozrejmé. Stav zvrchovanosti je charakterizovaný pomerne vysokým stupňom konvergencie medzi súdnou mocou, stupňom politického vplyvu a škálou ekonomických činností, ktoré sú umiestnené predovšetkým na národných a medzinárodných úrovniach.

Globalizácia dramaticky mení scénu, kde sa vyvíja a implementuje environmentálna politika (obr. č. 2). Národné hranice sú otvorenejšie. Obchodné spoločnosti zinternacionalizovali svoju činnosť a predmetom mnohých národných režimov sú spoločnosti bez sídla. Miestne obchodné spoločnosti interpelujú u národnej vlády a prostredníctvom nadnárodných obchodných asociácií aj u nadnárodných organizácií s cieľom zvýšiť význam *rovnakých podmienok* (level playing field), tzn. absencie rozličných konkurenčných pozícií z dôvodu divergentných environmentálnych opatrení.

Obr. č. 1

Vplyvy v národnom suverénom systéme

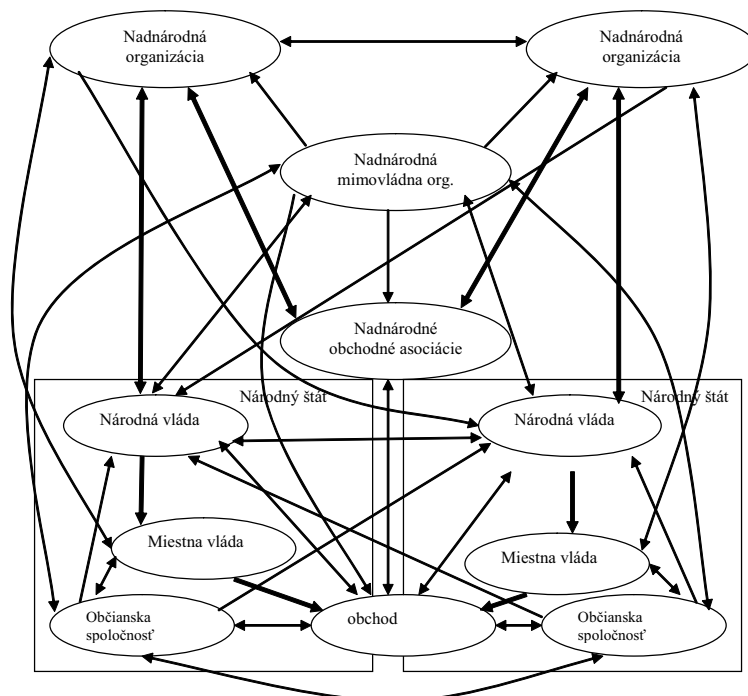

Prameň: [4].

Občianska spoločnosť je stále v kontakte s miestnymi spoločnosťami, ako aj s miestnymi a národnými vládami, ale pozostáva zväčša z globálnych občanov, ktorí nahlas hovoria proti neprípustnému správaniu zahraničných vlád, občanov a spoločností, často zastrešovaných nadnárodnými mimovládnyimi organizáciami. Spotrebiteľia vo vyššej miere kupujú produkty z celého sveta, ktorých marketing často podporujú globálne značky. Národné vlády stratili značný stupeň kontroly „zdola“, keďže správanie sa ich občanov je zväčša riadené zahraničnými vplyvmi. Rovnako sa pôvodná národná vládna moc znižuje „zhora“: nadnárodné organizácie (predovšetkým WTO a EÚ) obmedzujú voľnosť národných vlád prostredníctvom multilaterálnych opatrení. Napriek tomu, že národné vlády si stále môžu iniciovať svoje vlastné politiky, častejšie implementujú multilaterálne dohody, ktoré odrážajú rozličné záujmy značného množstva krajín. V dôsledku toho sa národné vlády stávajú relatívne malými hráčmi na veľkej scéne, zatiaľ čo zvýšená vzdialenosť medzi regulačnými orgánmi a občanmi, rovnako ako aj zvýšená divergencia záujmov, môžu vyvolať pocity nespokojnosti. Na základe „importovaných“ opatrení a svojich „vlastných“ preferencií národné vlády vyvíjajú a implementujú environmentálnu politiku, pričom výber nástrojov je obmedzovaný nielen nadnárodnými pravidlami, ale aj nevyhnutnosťou zvažovať medzinárodnú konkurencieschopnosť domáceho priemyslu.

Obr. č. 2

Vplyvy v globalizačnom systéme

Prameň: [4].

97

Miestne vlády i v tomto prípade implementujú národnú politiku, hoci môžu mať priame kontakty aj s nadnárodnými orgánmi. Zatiaľ čo národné a miestne vlády zostávajú dôležité pre spoločnosti, obchodná komunita vo zvýšenej miere priamo ovplyvňuje nadnárodné organizácie, napríklad interpelovaním u nadnárodných orgánov a spoluprácou s nadnárodnými mimovládnyimi organizáciami. Národná vláda nielenže stratila časť svojej suverenity, ale získala aj nové možnosti: konzultuje, vyjednáva a vytvára koalície prostredníctvom formálnych a neformálnych kontaktov so zahraničnými vládami, nadnárodnými organizáciami, multinacionálnymi spoločnosťami a multinacionálnymi mimovládnyimi organizáciami. Tieto nové alebo intenzívnejšie kontakty umožňujú vláde adresovať cezhraničné, regionálne alebo globálne environmentálne problémy. Zatiaľ čo v prípade národnej suverenity dominujú hierarchické vzťahy, globalizovanej arény vládne vytváranie sietí. Globalizácia priniesla vzájomné prelínanie sa domácich a zahraničných vplyvov. V tom istom čase, s národnou jurisdikciou ohraničenou národnými hranicami, a ekonomickými, politickými a sociálnymi vplyvmi prekračujúcimi tieto hranice, rastú rozličné sféry vplyvu izolovane. Toto môže prekážať environmentálnej ochrane, najmä v prípade, ak štáty stavajú proti sebe silní ekonomickí aktéri. Akokoľvek, životné prostredie tiež môže čerpať úžitky z prelievania proaktívnych environmentálnych praktík a multilaterálnej spolupráce. Vyváženosť pre životné prostredie závisí od kontextu, v ktorom rozhodujúci význam zohrávajú modely riadenia a motívy rozličných spoločenských aktérov.

Od riadenia k spravovaniu v krajinách strednej a východnej Európy

Vývoj spravovania (governance) v regióne strednej a východnej Európy (SVE) je charakteristický inštitucionálnou zmenou, dôsledkom ktorej je posun od príkazovo-riadiacich systémov k demokratickému spravovaniu a k trhovej ekonomike. Skôr ako geograficky je región SVE vnímaný svojimi kultúrnymi, historickými a politickými aspektmi, a to predovšetkým z hľadiska environmentálnych statkov, a dôsledkami inštitucionálnej zmeny. Spravovanie environmentálnych statkov v nových členských štátoch EÚ a ostatných krajinách SVE je stále ovplyvnené postsocialistickými vzťahmi a prechodným obdobím. Tieto procesy často vyúsťujú do neefektívnych inštitucionálnych návrhov a prečerpávania prírodných zdrojov.

Inštitucionálne zmeny uskutočnené koncom 80. rokov minulého storočia v tranzitívnych krajinách SVE odrážali obsahlu politickú, ekonomickú a sociálnu transformáciu predchádzajúcich socialistických systémov. Vlastnícke práva k výrobným prostriedkom mali v socialistických hospodárskych inštitúciách prevažne štátne agentúry. Na podporu kontroly zhora nadol boli mnohé vnútroštátne inštitúcie občianskej spoločnosti nahradené zahraničím navrhnutými, predovšetkým normatívnymi inštitúciami, a centrálné plánovanie nahradené spontánnou koordináciou trhmí. [5]

Uvedené krajiny sú typické politickou a ekonomickou rozmanitosťou aj pokiaľ ide o stupeň industrializácie a centralizácie a existenciu obchodných prevádzok malého rozsahu. Každá z nich začala transformačný proces z odlišnej pozície s tým, že zažila rôzne stupne socialistickej kontroly a ideologickej izolácie. Toto vo veľkej miere ovplyvnilo ich schopnosť reorganizovať a prebudovať svoju politickú, ekonomickú, ako aj občiansku spoločnosť. I keď história inštitucionálnej zmeny sa v jednotlivých krajinách SVE líši, všeobecne sa môže chápať ako vzájomné pôsobenie nových politických a ekonomických inštitúcií EÚ, označované aj ako *rýchly pohyb* (fast – moving), s historickými a kultúrnymi inštitúciami postsocialistických krajín – *pomalý pohyb* (slow – moving). Stručne povedané, inštitucionálnu zmenu v SVE charakterizujú zmeny tak ekonomických, ako i politických systémov bez použitia násilia alebo okupácie zahraničnými vojenskými silami. [6]

Takto môžeme vidieť proces inštitucionálnej premeny v SVE z príkazovo-riadenej ekonomiky na demokratickú a trhovú nie na ruinách, ale s ruinami socializmu. [7] Bol uplatnený západný model privatizácie, ignorujúci sociálno-ekologické prepojenia a spoluexistenciu starých a nových inštitúcií, s vierou, že kapitalizmus sa zázračne vynorí z rannej hmly, len keby mu ťažká ruka vlády uvoľnila cestu. [8]

Väčšina nových účastníkov environmentálneho spravovania v krajinách SVE a v ich zodpovedajúcich inštitúciách vznikla ako výsledok súbežného vývoja socialistických a nových inštitucionálnych štruktúr. Preto aj účinnosť, resp. úspech takýchto účastníkov závisí vo veľkej miere od toho, či súbežný vývoj postsocialistických a nových inštitúcií vyústil do koordinácie problémov alebo ich konvergenie.

Vznik viacúrovňového spravovania v nových členských štátoch EÚ sa môže chápať ako priamy vplyv integrácie EÚ, i keď nie všetky aspekty sú vnímané vo výlučne pozitívnom smere. Napríklad Implementácia *Natura 2000*⁵ zvýšila význam neštátnych vlastníkov pri vyjednávaniach a vytvorila pravidlá ich účasti na pravidelnom monitorovaní, ale neposkytla oficiálny rámec na ochranu domácich druhov štátov SVE, primerane nezahrnutých v prílohách Natura 2000, keďže tieto boli vytvorené pre západnú Európu. Využívanie predvstupových fondov na modernizáciu infraštruktúry (doprava, turizmus) vo svetle ekonomickej modernizácie a sociálnej súdržnosti vyústilo do narušenia a zničenia množstva ekologicky jedinečných oblastí (Baltické pobrežie, Dunaj, západné Karpaty) alebo druhov, ako napríklad dramatický pokles v populácii dropa veľkého v hraničnej zóne Rakúsko-Slovensko-Maďarsko.

⁵Natura 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie, ktorej hlavným cieľom je zachovanie prírodného dedičstva, významného nielen pre príslušný členský štát, ale najmä pre EÚ ako celok.

Záver

Globalizácia zvýšila potrebu riešiť prepojenosť environmentálnych problémov, znečisťovateľov a štátov. Potreba riešiť problémy sa pritom dostáva za národné hranice: environmentálne rozhodnutia v stále väčšej miere prijímajú nadnárodné organizácie (EÚ, resp. WTO), ale aj veľké multinacionálne spoločnosti. Vlády v záujme vyvinutia a implementácie efektívnych environmentálnych politík, udržania alebo obnovenia legitimacy k občanom potrebujú podniknúť primerané domáce a medzinárodné kroky. Pri výbere vhodnej administratívnej úrovne by nemali rozmýšľať primárne za podmienok charakteru samotného problému (napríklad globálny problém ako sú klimatické zmeny), ale radšej za podmienok fóra, kde by problémy mohli byť efektívne riešené, čo by zo začiatku mohlo znamenať regionálny režim pre problematiku klímy.

Národné vlády strácajú klasické politické nástroje: dlhodobé ciele sú kontroverzné na medzinárodnej scéne; dotácie môžu byť zakázané, aby sa zabránilo problémom v medzinárodnom obchode; poplatky a dane sú ťažšie realizovateľné a národné dohody môžu slabo korešpondovať s medzinárodnými pravidlami sledovateľnosti. Menej priestoru je aj pre nové iniciatívy v tých oblastiach, ktoré už sú regulované v medzinárodnom rámci. Napriek tomu sa môžu objaviť nové partnerstvá a môžu byť vyvinuté inovatívne politické nástroje. Aby sa využili možnosti ponúkané globalizáciou, od vlád sa očakáva podnikateľská rola.

Nie všetky politické oblasti sú rovnako vystavené strate ambícií. Osobitná pozornosť by sa mala venovať:

- environmentálnym problémom, ku ktorým sa zaraďujú globálne verejné statky, ako ľadovce, oceány, klíma a ozónová vrstva,
 - prírodným zdrojom predstavujúcim veľké ekonomické záujmy (napríklad obchodovanie so vzácnymi druhmi alebo tropickým drevom), ktoré sú zahrnuté do medzinárodných ekonomických dohôd s absenciou environmentálnych nástrojov,
 - environmentálnym problémom spôsobujúcim škodu lokálne, ale vyžadujúcim si rozsiahle technologické riešenia (napríklad nízko emisné vozidlá),
 - environmentálnym problémom, ktoré si vyžadujú uplatniť nadnárodné nástroje (napríklad zmierňovanie klimatických zmien),
- problémom, kde chýbajú *environmentálni pionieri* (environmental pioneers), ktorí implementujú lokálne opatrenia a tlačia na prijatie progresívnych politík na centrálnej úrovni,
- environmentálnym problémom, ktorých vznik podmieňuje do určitého rozsahu korupciu, ako je ťažba prírodných zdrojov (najmä v rozvojových krajinách).

Uvedením týchto výziev a obmedzených možností národných vlád na odolávanie účinkom globalizácie je nevyhnutné uplatňovať nové mechanizmy, ktoré by sa mohli využívať medzinárodne. K takýmto mechanizmom patrí:

- obmedzené využívanie takých poplatkov a iných nástrojov, ktoré narúšajú medzinárodné trhy,

- zvýšená cezhraničná spolupráca so zahraničnými vládami, multinacionálnymi spoločnosťami a mimovládnyimi organizáciami,
- výskum a utváranie partnerstiev,
- lepšie využívanie štandardov vyššej úrovne (t. j. federálnej, regionálnej alebo globálnej) namiesto štandardov nižšej úrovne (t. j. národných alebo miestnych),
- väčší dôraz na vzdelávanie a komunikáciu s občianskou spoločnosťou,
- podpora sebaregulačných a súkromných iniciatív s environmentálnou robustnosťou,
- stimulácia zavádzania posilňujúcich mechanizmov v medzinárodných dohodách.

Literatúra

- [1] VOGEL, D.: Trading up and governing across: Transnational governance and environmental protection. In: *Journal of European Public Policy*, 4, 1997, s. 556 – 571.
- [2] VOGEL, D.: *Trading up: Consumer and Environmental Regulation in a Global Economy*. Cambridge: Harvard University Press, 1995.
- [3] ERNSTY, D. – IVANOVA, M.: *Global Environmental Governance: Options & Opportunities*. New Haven: Yale Center for Environmental Law and Policy, 2002.
- [4] WIJEN, F. et al.: *A handbook of globalisation and environmental policy: National government interventions in a global arena*. Cheltenham: Edward Elgar, 2005.
- [5] KASPER, W. – STREIT, M.: *Institutional Economics. Social Order and Public Policy*. Elgar: Cheltenham, 1998.
- [6] KORNAI, J. et al.: *Institutional Change and Economic Behaviour*. Oxford University Press: New York, 2008.
- [7] STARK, D.: Recombinant property in East European capitalism. In: *American Journal of Sociology*, 1996, p. 993 – 1027.
- [8] BROMLEY, D.: *A most difficult passage: the economic transition in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union*. Paper presented at the KATO Symposium. Berlin: 2000.